

Sabbattens sociale betydning

"Og Jesus sagde til dem: 'Sabbatten blev til for menneskets skyld, og ikke mennesket for sabbattens skyld'" (Mark 2,27).

Hovedtanke

Sabbatten er en Guds velgerning til os mennesker. Det bør alle opleve.

Introduktion

I sin bog "Alles hat seine Zeit, nur ich hab keine" ("Alt har sin tid; jeg er den eneste, der ikke har") beskriver Karl Heinz Geisler den udvikling, som vores opfattelse af tid har været igennem i løbet af de seneste århundreder. I begyndelsen så mennesker op mod himlen for at holde øje med tidens gang og tænke over det, der skete dér. Senere rettede man blikket mod uret, først mod kirketårnets, senere mod armbåndsuret. Nu om stunder stirrer man på de digitale tal, der står i et eller andet hjørne af et display.

Opfindelsen af det mekaniske ur har ikke blot ændret menneskehedens opfattelse af og erfaring med tid. Det har også ændret vores adfærd. Oprindeligt hjalp opfindelsen til, at tiden kunne sættes *i system*, senere var den med til at sætte *tempoet* i vejret. Og i dag lever vi i en high-speed verden. Alt er tilgængeligt overalt og til hver en tid, og vores tilværelse bliver et spørgsmål om at kunne administrere et komplekst sammenfald af aktiviteter og input – i én uendelighed og uden pauser. Internettet tager ikke hensyn til en systematisk tidsinddeling, men præsenterer sig som et *tidløst* Nirvana – uden begyndelse og uden afslutning.

De mennesker, der vælger at have hele "kontoret" i deres jakke- eller bukselomme, kender ikke til fyraften eller weekender. Som følge af, at grænserne til stadighed overskrides, er der ikke længere den forskel på arbejde og fritid, som har været en fast forankret, accepteret og praktiseret tradition i mange år (s. 204).

Et kig i Bibelen fører til forbløffende opdagelser. Bogen er godt nok fra førmoderne tid, men den ved noget om, hvordan tiden er opstået og beskriver en livsrytme, som giver mennesket mulighed for et værdigt liv.

Dagen, der har et navn

1 Mos 2,1-3
2 Mos 20,8-10

**Hvad siger Bibelen om, hvordan tiden er opstået?
Hvad er det specielle ved den syvende ugedag?**

Baggrund

"Sabbat – den syvende ugedag. Det er hos israelitterne, at syv-dagesugen første gang dukker op. Den er kendetegnet ved den sidste dag, sabbatten, der efter seks dage regelmæssigt vender tilbage. Man har forsøgt at finde forbilleder for en tilsvarende syvdagesuge og for sabbatten uden for Israel, men forgæves" (*Biblisches Handwörterbuch*, Band 3, Göttingen 1966, 1633).

Til fordybelse

Bibelen kaster lys over de vigtigste spørgsmål i livet og giver troværdig vejledning. Som skabelsesberetningen fortæller, var det Gud, der skabte jorden og tiden. Gud strukturerer tiden og ordner tidsinddelingen. Tiden kommer fra Gud og er en gave til menneskene.

Sabbatten – en tid i tiden – er også en ide, der stammer fra Gud. Skabelsens højdepunkt er sabbatten. Det er ikke mennesket, der er kronen på skaberværket (de bliver allerede skabt på den sjette dag), men derimod sabbatten. På den syvende dag "hviler" Gud og glæder sig over sit fuldendte skaberværk.

Det er kun den syvende dag, der får et navn – *sabbat* (det betyder at holde op med, at hvile, at afbryde) – og den bliver dermed fremhævet. De øvrige ugedage bliver på hebraisk kun benævnt ved hjælp af ordenstal (den 1. dag, den 2. dag...), og det gælder stadig den dag i dag.

Tidsangivelserne dag, måned og år har forbindelse til stjernehimlen og hænger sammen med himlen og dens kosmiske bevægelser. Det samme er ikke tilfældet for ugen. Ugens rytme hænger sammen med sabbatten.

Til eftertanke

Sabbatten giver livet en stabil rytme.

Om at holde hus og være tilfreds med "nok"

2 Mos 16,16-30

Hvilket princip gør beretningen om mannaen opmærksom på?

Baggrund

Man er dårligt nok undsluppet det ægyptiske slaveri, før folket spekulerer på, hvordan man kan (over)leve uden for det faraoniske slavesystem. Hvordan skal det kunne lade sig gøre?

Beretningen om mannaen kommer ind på dette spørgsmål og taler på baggrund af erfaringerne i Ægypten ikke blot om en underfuld forsyning med mad. Beretningen tilbyder også et alternativ til det ægyptiske system, der – midt i en højkultur med rigdom og velstand – bygger på slaveri og undertrykkelse i et land, der "flyder med mælk og honning" (4 Mos 16,13).

Til fordybelse

Dette alternativ er kendetegnet ved tre ting:

For det første får alle familier besked på kun at samle så meget, som der er behov for til det daglige forbrug. Det første princip er altså: alle får efter behov. Denne ret til føde gælder uden forbehold. Gud sørger for, at der er mad nok til alle.

For det andet skal brødet ikke gemmes som i de ægyptiske forrådsbyer (2 Mos 1,11). Der bliver sat en stopper for menneskets grådighed og behov for begærligt at rane til sig. Livet skal leves og ikke bruges til ophobning af jordisk gods. Gud advarer imod at samle til huse og være grådig. Hvis man samler mere end nødvendigt til det daglige forbrug, bliver selv Guds gaver "stinkende og fulde af mad-diker".

For det tredje er der endnu en central tanke fra den bibelske kultur, der understreges i forbindelse med, at der skulle samles manna, nemlig sabbatten. På den sjette dag ville der være dobbelt så meget, for at der også var til sabbatten. Seks dage til indsamling af føde er altså nok for at kunne klare sig i syv dage. Ægyptens kødgryder er således en kontrast til mannaen, ligesom sabbatten er en kontrast til slaveriet (ifølge Franz Segbers, "Der Sabbat und seine sozioökonomische Bedeutung", *Spes Christiana* 18/19, 2007-2008, 23-37).

To begrundelser for sabbatten

2 Mos 20,8-11
5 Mos 5,12-15

Hvordan supplerer disse to tekster hinanden i forhold til sabbatsbuddet?

Baggrund

De to sabbatstekster har hver sin begrundelse.

2 Mos 20,8-11: "Sabbatshvilen begrundes her med bekendelse til skaberguden, og fejringen af den er en anerkendelse af hans frelsende magt. Når mennesker holder denne dag hellig ved at hvile fra arbejdet, ærer de dermed Gud som deres skaber og herre" (SEB 102).

5 Mos 5,12-15: "Formuleringen af buddene er her næsten identisk med 2 Mos 20,1-17. Begrundelsen for sabbatsbuddet har dog et andet fokus. Hvor det i 2 Mos 20,11 drejede sig om at have del i Guds hvile, fremhæves her det sociale aspekt: At hvile fra arbejdet er en lise for både mennesker og dyr, og det bør komme alle til gavn. Hvilen bliver sat i direkte forbindelse med udfrielsen af slavetilværelsen i Ægypten" (SEB 223).

Selv om hovedvægten ligger forskellige steder, drejer det sig i begge tekster om at erindre Guds handlen som argument for sabbatshvilen: "Husk!" "Giv agt på!"

Til fordybelse

At erindre har væsentlig betydning for den relation, som Gud ønsker at genoprette til os mennesker, et forhold, der bygger på den kendsgerning, at Gud er vores skaber og frelser.

Det hebraiske ord "sabbat" betyder at hvile, at holde inde, at afbryde. Ved at afbryde hverdagens gøremål får vi lejlighed til at beundre det skabte. Det er ikke et spørgsmål om individuel meditation. Sabbatten skal tjene fællesskabet. Om sabbatten er der tid til fællesskab og fest.

Til eftertanke

"Om sabbatten lever mennesket retfærdiggørelse ved tro. Om sabbatten bekender mennesket: jeg lever ikke på grund af mine aktiviteter og gerninger, men jeg lever på grund af Guds velgerninger" (Siegfried Zimmer, "Die Bedeutung des Sabbat", <https://vimeo.com/190283668>).

"Frihed, lighed ..."

5 Mos 5,12-15
2 Mos 23,12

Hvilke konsekvenser har det, at Gud er virksom på alle livets områder?

Til fordybelse

Opremsningen tager ikke hensyn til sociale skel og markerer tydeligt: Om sabbatten er der ikke forskel på folk. Der er ingen, der må give ordrer og ingen, der skal adlyde dem. Alle kan ånde lettet op, hvile ud og lade op. I oldtiden fandtes der ikke noget andet folk, ingen kultur, der nogensinde kunne finde på at give mennesker, dyr og jorden fri hver syvende dag.

Til anvendelse

Sabbatsbuddet kræver en fuldstændig ny fordeling af arbejde og fritid. Det udfordrer magthavernes og elitens økonomiske systemer og interesser. I antikken fandtes der et etableret system til fordeling af arbejde og fritid. Overklassen var mennesker med fritid og udfoldelsesmuligheder. De behøvede aldrig at arbejde og opfattede arbejde som noget nedværdigende. I modsætning til dem fandtes underklassen, der var nødt til at arbejde, til dels som slaver. De arbejdede uafbrudt. Sabbatsbuddet er udtryk for en helt ny forståelse. Det er Guds vilje, at alle mennesker (kun) skal arbejde i seks dage. Arbejdet er en del af skabelsen. At vi arbejder, hører til menneskets gudgivne værdighed.

Sabbatsbuddet viser, at tro ikke er en ren privatsag. Gud, som står bag dette bud, blander sig også i både privat- og samfundsøkonomi. Der findes ikke noget område af livet, der ligger uden for Guds vilje. Sabbatten er ikke noget, mennesker eller magthavere kan skalte og valte med.

Til eftertanke

Sabbatten gælder for alt og alle – mennesker, dyr og jorden. Hele skaberværket inviteres ind i sabbatshvilen. Hvordan kan jeg formidle denne tanke til andre?

"... for menneskets skyld"

Matt 12,9-13
Mark 2,27

**Hvordan forstod og praktiserede Jesus sabbatten?
Hvad kan vi lære af Jesu eksempel?**

Baggrund

Jesus gør det klart fra begyndelsen af sin gerning, at han har fokus på sabbattens principper (Luk 4,18-21). "Jesus citerer i vers 11 et skoleeksempel på skriftlærdes diskussion om loven, hvor han ganske vist forudsætter de lærdes accept, hvilket på ingen måde var givet. Der anføres udtrykkeligt et eksempel på en fattig mand, der kun ejer ét får (sml. 2 Sam 12,3). Den syge mand – og alle mennesker i det hele taget – er lige så elsket, vigtig og unik for Gud, som dette får er for manden" (SEB 1424).

Til fordybelse

Sabbatten var tænkt som en lise for mennesket. Det praktiserede Jesus på provokerende vis. Fordi sabbatten dengang mere var et dogmatisk tegn på, hvad der adskilte israelitterne fra andre folkeslag, og fordi den som identitetsskabende tegn fik stadig flere regler, søgte Jesus måder, hvorpå denne snævre opfattelse kunne nedbrydes. Han gjorde det for eksempel ved at helbrede mennesker om sabbatten.

At man om sabbatten både måtte og burde hjælpe og redde liv i akutte nødsituationer var alle klar over. Det var ikke problemet. Det provokerende ved Jesus var, at han helbredte kronisk syge – mennesker, der ganske vist var syge, men som ikke var i livsfare. Disse mennesker kunne man lige så godt have hjulpet en anden dag. Jesus gjorde den slags gentagne gange om sabbatten for at markere: "Sabbatten blev til for menneskets skyld, og ikke mennesket for sabbattens skyld" (Mark 2,27).

Til eftertanke

På hvilken måde benytter jeg sabbatten til velsignelse for andre?

Sabbatåret

2 Mos 23,10-11
3 Mos 25,1-7

Hvilke økologiske og sociale aspekter indeholder anordningen om sabbatåret?

Baggrund

Med den ugentlige sabbatshvile som forbillede er der også skabt en anden livsrytme, nemlig sabbatåret: Hvert syvende år bør jorden holde sabbat. Den bør hvile, og det, jorden frembringer, tilhører de fattige og de vilde dyr (2 Mos 23,10-11). Sabbattens princip om ikke at pine selv den sidste dråbe ud, gælder også i sabbatåret.

Til fordybelse

Det, at jorden ligger brak i sabbatåret, udvides senere til også at gælde eftergivelse af gæld hvert syvende år (5 Mos 15,1-3). Skyldneren løses fra den økonomiske, sociale og politiske afhængighed af sin kreditor. Det er et værn mod den tendens i samfundet, at magt og rigdom koncentrerer hos nogle få.

I Israels landbrugssamfund begyndte forarmelsens onde cirkel, når familierne var tvunget til at stifte gæld. Var høsten dårlig, var man nødt til at optage lån for at købe såsæd. Kunne man ikke afbetale gælden, måtte man afgive pant – først jorden, så børnene og til sidst husfaderen selv. I Ordsprogenes Bog siges der: "Den rige er herre over de fattige, og låntageren er långiverens træl" (Ordsp 22,7).

Til anvendelse

Budskabet i sabbat- og eftergivelsesåret lyder: Gør jer fri af penges magt! Tillad ikke, at penge blokerer for menneskers fremtid! Pengenes lov må ikke styre mennesker! (Ifølge Franz Segbers "Der Sabbat und seine sozioökonomische Bedeutung", *Spes Christiana* 18/19, 2007-2008, 23-37).

Resumé

Ved at indføre sabbatten viser Gud sig som en nådig husfader, der tænker på alle. Sabbatten er ikke kun en pause fra arbejdet, den er snarere et rum, hvor livet kan blomstre.

Spørgsmål til drøftelse

Indledende
spørgsmål

Klokken holder ingen pauser. Den kan ikke standse op og kender ikke til at vente, kan ikke gearere ned, men heller ikke øge farten.

Hvordan oplever I "tid"?

1 Mos 2,1-3
2 Mos 20,8-10

Hvad siger disse skriftsteder om tid?

Hvordan kan sabbatten hjælpe til at få en sund livsrytme?

2 Mos 16,16-30

Hvilke principper gør beretningen om mannaen opmærksom på?
(se mandagssiden)

5 Mos 5,12-15

Sabbat betyder meget mere end at hvile ud – det er et nyt fordelingssystem mellem arbejde og fritid. Sabbatten går i rette med pengepolitikken og de erhvervsøkonomiske systemer og korrekser dem.

Hvilke konsekvenser har det for os?

Matt 12,9-13

Sabbatten er en frihedens og lighedens dag.

Hvordan kan Jesu eksempel uddybe vores forståelse af sabbatten og den måde, vi praktiserer den på?